

Ladislav Vrchovský

STATEK

Strhující příběh podle
skutečných událostí





Ladislav Vrchovský

STATEK

strhující příběh
podle skutečných událostí



*Věnováno všem, kteří chrání
a spravují svůj majetek nejen
ke své radosti a svému prospěchu.*

PROLOG

Opavské Slezsko. O zdejší území se v historii bojovalo nesčetněkrát. Nejprve se o ně svářila česká a polská knížata, později se již jako jedna z nejlépe prosperujících oblastí Habsburské monarchie stalo cílem pruské invaze. Když rakouská císařovna Marie Terezie prohrála válku s Pruskem, byla to na samém počátku její vlády obrovská rána. Říše, kterou první žena na českém trůně zdědila po milovaném otci Karlu VI., přišla o rozsáhlá území Kladska a Slezska.

Pod velkým ořešákem v parku barokního zámku v Kravařích, kde Marie společně se svou vnučkou Charlottou přenocovala při cestě podél nových hranic, se císařovna rozplakala. Teprve pohled na nádherný kraj, o který přišla v důsledku vojenské prohry, ji dohnal k slzám. Rakousku zůstala jen část území v podhůří Jeseníků a severních Beskyd.

Uplynulo jedno sto devadesát šest let. Pod velkým ořešákem, pod kterým kdysi plakala rakouská císařovna, si utírá slzy Věra Zíková, manželka Miloše Zíky, majitele štítinského statku zvaného Zíkův dvůr. Loučí se s krajem, ze kterého celá její rodina musí odjet a zanechat tam včetně statku téměř celý svůj majetek, zabavený hitlerovským Německem. Zíkův dvůr je původním majitelům vrácen poté, co Hitlerem rozpoutaná druhá světová válka končí v roce 1945 porážkou Německa.

Z poválečných ruin Zíkovi vzkřísí během tří let znovu prosperující statek.

Pod velkým ořešákem v Kravařích v létě roku 1950 pláče Věra Zíková podruhé. Tentokrát proto, že téměř veškerý majetek rodu Zíků zabavuje po únoru 1948 komunistický československý stát.

Zpět do rukou původních majitelů se jejich dvůr vrací v podobě socialistických ruin v roce 1993, po československé sametové revoluci. A přestože v České republice už vládne tři roky nový demokratický režim, Zíkovi musí o svůj historický majetek potřeť velmi tvrdě bojovat.

ČÁST 1

**ZROZENÍ
DYNASTIE
ZÍKŮ**

Narození Františka

František Zíka mladší, narozený 2. prosince 1869, byl nejstarším ze čtyř dětí narozených v rodině Zíkových z Dobré Vody u Pacova. Tam rod Zíků svobodně hospodařil na selské, původně rychtářské usedlosti, které se říkalo U Ťoukalů. Později byla označována jako grunt číslo 1.

Františkův dědeček, v křestním listě uvedený pod jménem František Zýka, se na grunt č. 1 přiženil jako syn Tomáše Zýky z Vintířova, když si v roce 1868 vzal za ženu Kateřinu Plášilovou vulgo Ťoukalovou. Jeden z Františkových předků byl hajným v panském lese. Někde tam začíná rodová linie slezské dynastie Zíků, v jejichž žilách dodnes koluje selská a myslivecká krev.

Tři mladší sourozenci, Petronila, Marie a Jan, Františkova stejnojmenného otce Zíku nezlobili tolik, jako prvorozený syn. Kdyby byl ale otec Zíka schopen podívat se sám na sebe, nemohl by se na svého Františka zlobit, protože by viděl sám sebe v dětských letech. František podědil všechny dobré otcovy vlastnosti: nezměrnou pracovitost a naprostou neschopnost zahálet. Měl pevnou vůli, která by se u oslů nazývala tvrdohlavostí, jenže František nebyl žádný osel, ale velmi nadaný chlapec. A také měl ve srovnání se sourozenci nejbliž ke všem zvířatům, a že se jich na statku vyskytovalo opravdu hodně.

Ve dvou letech si hrál se štěňaty fenky Nely, obývající s psi rodinkou velkou boudu na dvoře statku. Když bylo její čtyřčlenné potomstvo ještě úplně maličké a štěňátka nedokázala vylézt z boudy ven, Nela vrčela na každého, kdo se k boudě přiblížil, s výjimkou Františka. Ten si jako jediný mohl v její přítomnosti sáhnout na maličké psí tvorečky. Čím byl František větší, tím větší byli i jeho zvířecí oblíbenci, napřed telata, pak hřibata, mezitím malí čuníci. K selatům mu však matka chodit zakazovala, protože se při hrách s nimi vždycky zašpinil víc než při dovádění s jinými druhy jejich domácí živočišné říše.

Oba rodiče několikrát ze skrytu pozorovali svého prvorozeného syna při jeho hrátkách se zvířectvem, a otec Zíka jednou prohlásil: „Roste z něho hospodář.“ Když slavili Františkovy šesté narozeniny, byl už naprosto přesvědčen, že má dědice, kterému jednou může svůj statek bez obav svěřit.

Jednoho slunečného letního dne vzal otec malého Františka na procházku. Vyšli na menší návrší, odkud byl široký rozhled po krajině v okolí Dobré Vody.

„Vidíš tamhle to stádo krav?“ zeptal se chlapec.

„Ano, vidím.“

„Tu pastvinu jsem koupil a dal jsem jí jméno. Jestlipak uhádneš, jak se to místo teď jmenuje?“

„Já nevím,“ zazněla další, rozpačitá a skoro až stydlivá odpověď.

Otec pohladil syna po vlasech: „Ani to zatím vědět nemůžeš, ví to jen maminka a já. Ale teď ti to tajemství prozradím. Spolu s maminkou jsme to místo nazvali Františkova pastvina. Protože jednou, až já umřu, ji zdědíš ty a budou se na ní pást tvoje kravičky se svými telátky.“

„A kdy umřeš?“ ptal se malý František.

„Ty bys chtěl, abych už umřel?“ s úsměvem položil otázku otec synovi.

Chlapec objal tatínka kolem krku a vrtěl hlavou, že ne.

„Neboj se, tak brzy to doufám ještě nebude.“

Sešli po mírně se svažující cestě skrz malý lesík k ohradě, ve které se pásly ovce. Malé stádo hlídal ovčácký pes Brok. „Broku, Broku,“ volal na psa malý František. Brok přiběhl, vrtěl ocasem a kroužil kolem příchozích. „Vidíš, považuje nás za svoje stádo. Každý dobrý ovčácký pes běhá pořád kolem dokola oveček, které hlídá, a chrání je před nebezpečím.“

„Před jakým nebezpečím?“

„Třeba před vlkem, kdyby náhodou přišel. Ale tady u nás žádní vlci nejsou.“

Prošli se ještě kolem pole se vzrostlým obilím, František ukázal synovi zrníčka a vyprávěl, jak se z nich vyrobí mouka, ze které maminka upeče sladké koláče, napili se čisté vody ze studánky, u které stál hrneček pro kolemjdoucí, a kolem výběhu prasat, kde už pobíhala vzrostlá selata, se vrátili domů. „Všechno to, co jsme dnes viděli, bude jednou tvoje,“ řekl otec synovi.

Německá Opava

Na opavském Dolním náměstí se rozléhal hlasitý zpěv německé vánoční písně. „O du fröhliche, o du selige, gnadenbringende Weihnachtszeit, Welt ging verloren, Christ ist geboren, freue, freue dich, o Christenheit,“ znělo zvučně z hrdla Konrada Altmana, jednoho ze zakladatelů opavského německého tělovýchovného spolku Deutscher Turnverein, i z dokořán otevřených úst jeho ženy Ilse, která stála vedle něho zahalená do vlněného plédu s rukama sepjatýma na vzdutém břiše.

Když koleda utichla, přistoupil k manželům Altmanovým předseda nacionálního spolku Schutzverein Rudolf Ehrman: „Ilse, sluší ti to,“ pronesl s pohledem upřeným na její mateřské břicho. „Kdy se to má narodit?“

„Ještě před vánočními svátky, vlastně to může být už někdy v příštím týdnu,“ odpověděla Ilse.

„Doufám, že to bude syn,“ poplácal Ehrman Altmana po rameni. „Potřebujeme teď hodně synů německého národa. Češi zvedají hlavu. Mám další zprávy z Říšské rady z Vídně. Nějaký český poslanec z Prahy si stěžoval na útlak ze strany německého obyvatelstva žijícího na severu Čech, kdesi v kraji kolem České Lípy. Zcela jistě se brzy ozvou i nějací Češi z našeho Slezska tady pod Pradědem. Ještě že v Opavě mám v rukou jak místní radnici, tak většinu obchodů, ve kterých se prodává jen naše německé zboží. Vidíte ty stánky kolem náměstí? Jenom

naši lidé! Žádní Češi, žádní Poláci, akorát támhle v rohu prodává německý Žid svoje košer klobásy a košer šnaps. Má to všechno hodně dobré, tak proč ne. Přiznám se vám, musel jsem ten jeho prodej na našem předvánočním shromáždění hodně těžko vybojovat.“

„Nepovídej? A proti komu?“ ptal se Altman.

„Slyšeli jste určitě o našem rytíři Georgu von Schönererovi. Je také poslancem ve vídeňské Říšské radě. Právě on se zaměřuje na Židy, a bůhvíjak se dozvěděl, že jsme na loňském předvánočním trhu, právě takovém, na jakém stojíme dnes, měli tenhle židovský stánek. Schönerer mi napsal dopis, oficiální, na adresu našeho spolku, že něco takového je naprosto nepřijatelné a že doufá, že se to nebude už nikdy opakovat. Ať si ty svoje věci prodávají mezi sebou, jak chtějí, ale nám to židovské svinstvo pod nos nikdo strkat nebude!“

„Správně, správně,“ přitakal Altman. „Tak se na ně musí. Jinak by nám přerostli přes hlavu.“

„Nepřerostou, Konrad, nepřerostou, když se každý německý muž bude starat o svou ženu tak, jak to děláš očividně ty sám,“ uhnul Ehrman pohledem opět k břichu Altmanovy ženy. „Pojďte, napijeme se na zdraví vašeho přicházejícího potomka.“ A vykročil směrem k jedinému židovskému stánku na náměstí.

Jihočeský Rotschild

Malá vesnice Dobrá Voda leží přibližně deset kilometrů jihozápadně od Pacova, tři kilometry jižně od hradu a stejnojmenné obce Kámen. Je sice položena na okraji Českomoravské vysočiny, ale ráz krajiny je spíše jihočeský, s mírně svažitými loukami, menšími lesíky i většími lesy, a mezi nimi v mělkých údolích se obloha odráží v klidné hladině malých rybníků. Vesnice vyrostla u pramene, ke kterému se váže pověst o léčivé vodě, proto leží vzdálená od silnice i železnice, jediná

přístupová cesta vede právě z obce Kámen a byla postavena až v době první světové války. Většina místních obyvatel tenkrát hospodařila na menších nebo větších zemědělských usedlostech, z nichž největší patřila právě Františku Zíkovi.

Ne nadarmo se sedláku Zíkovi mezi lidmi říkalo Rotschild. Byl pověstný jak svou šetrností, tak velmi zdařilým chovem hovězího dobytka. Ve velké úctě ho měla většina obyvatel Dobré Vody u Pacova, kde usedlost rodiny Zíkových vévodila všem ostatním místním hospodářstvím.

„Koně ať si pěstují furianti, to není nic pro sedláka. Každoročně musíš prodat alespoň jeden pár silných volů, rozumíš? A získané peníze vložíš zpátky do hospodářství,“ kladl Zíka při každé příležitosti na srdce svému prvoroznému synu Františkovi. Kdyby mu však mohl vidět do myšlenek, věděl by s jistotou to, co zatím jen tušil: jeho první syn vůbec nechtěl sedlačit jako otec. Chtěl studovat, a nejlépe ve Vídni.

Německá výchova

„Podívej se skrz dalekohled,“ podával Konrad Altman svému synu Kurtovi hnědou brašnu s přístrojem, skrze nějž mohl šestiletý chlapec vidět do údolí pod horou Praděd, jako by měl všechno na dosah.

„Tohle je země tvých předků. Tam dole se narodil tvůj pradědeček, také dědeček, tam jsem se v Troppau narodil já i ty. Ten potok, kolem něhož jsme šli sem nahoru až na vrchol nejvyšší hory Jeseníků, kde právě stojíš, se jmenuje Oppa. Jak teče z hor dolů, stává se z něho velická řeka. A podle téhle řeky, která protéká naším městem a kolem jejíchž pramenů jsme před chvílí šli, se jmenuje i město Troppau. Oppa má ještě jeden z hlavních přítoků podobného jména – Goldoppa. Ta se do Oppy vlévá u Jägerndorfu. Kousek od domu, kde bydlí tvůj strýc Hermann. Vzpomínáš, u toho soutoku jsme už spolu byli.“

Chlapec jen mlčky přikývl hlavou a dalekohledem dál pozoroval krajinu pod sebou.

„Češi by ty řeky chtěli přejmenovat na Opavu a Opavici, a Jägerndorfu by chtěli říkat Krnov. Což o to, ať si mezi sebou říkají, co chtějí, ale v mapách, a to si pamatuj, musí zůstat Oppa, Goldoppa a Jägerndorf a Troppau. Ta země je naše. Až budeš dospělý a budeš mít vlastní děti, zavedeš je sem stejně jako já, kterého sem poprvé přivedl tvůj dědeček. A povíš jim všechno přesně tak, jak já to teď povídal tobě. Budeš si to pamatovat?“

Chlapec opět jen mlčky přikývl hlavou. Když se vrátili domů, musel Kurt všechno převyprávět matce. Dostal za to sladkou odměnu v podobě jablkového štrúdlu s rozinkami. Ten miloval nejvíc ze všeho, co sladkého kdy jeho matka pekla.

I malý František Zíka si v Dobré Vodě téměř ve stejné chvíli pochutnával na jablkovém štrúdlu od maminky. S jediným rozdílem: v tom jeho byly ještě kousky vlašských ořechů z velkého ořešáku, který rostl na dvoře statku Zíkových. Ani jeden z chlapců netušil, že už se pomalu blíží jejich osudové setkání.

Ve škole

Ředitel školy v Kamení, větší obci, která byla od Dobré Vody vzdálena necelé tři kilometry, zahájil hodinu dějepisu otázkou: „Kdo z vás ví, které země spadají pod vládu císaře Františka Josefa? Kdo to ví?“

František se přihlásil jako první: „Prosím, jsou to Čechy, Bukovina, Korutany, Kraňsko, Dalmácie, Halič, Rakouské přímoří, Dolní Rakousy, Morava, Salcbursko, Slezsko, Štýrsko, Tyrolsko, Horní Rakousy, Vorarlbersko, Uhersko se svými državami, Chorvatsko-Slavonsko, Bosna a Hercegovina.“

„Výborně, vidím, že ses to naučil nazpaměť přesně podle seznamu, který jsem vám dal opsat z tabule,“ pochválil učitel

chlapce a rozhlédl se dále po třídě: „Ještě někdo další?“ Zvedlo se několik rukou, žáci byli postupně všichni vyvoláni, ale žádný z nich neodříkal kompletní seznam zemí Rakousko-Uherska tak plynule a s takovou jistotou jako František, který však v té chvíli vůbec netušil, že jednou všechny ty země spatří na vlastní oči a že ve slezské Opavě prožije velkou a také závěrečnou část svého života.

Císař a nacionalismus

„Co máte dnes na srdci?“ zahájil císař pravidelnou audienci předsedy vlády a zároveň ministra vnitra hraběte Thun-Hohensteina. „Vaše císařské Veličenstvo, tentokrát přicházím velmi znepokojen. Mám na srdci velmi závažnou věc. Zajisté vám není neznámé jméno Georg Schönerer.“

„To jméno už jsem slyšel. Je to myslím syn stavitele železnic Schönerera, a v loňském roce byl odsouzen za výtržnost.“

„Ano. Moji lidé z ministerstva vnitra zjistili, že tento Georg Schönerer je otcem myšlenky připojení příhraničních alpských a českých německojazyčných území k Německu. Týká se to třeba i části Opavského Slezska. Je velmi agilní i mezi tamními německými nacionalisty.“

„Mluvíme stále o tom stejném člověku, kterému jsem v loňském roce odňal šlechtický titul poté, co byl soudem shledán vinným za napadení redakce vídeňského deníku Neues Wiener Tagblatt? Takže ten hulvát je ke všemu ještě německým nacionalistou?“

„Schönererovi proněmecky orientovaní nacionalové už vydali řadu protiliberálních, protisocialistických, protikatolických, ale hlavně protihabsburských prohlášení. Ale hlasitě bojí i proti Židům.“

„Proč se to dozvídám až teď? A vůbec, proč s tím chodíte za mnou? To nemáte jako ministr vnitra dost nástrojů k tomu,

abyste s nimi zatočil? Všechny ty nacionalisty a anarchisty, a teď mám na mysli nejen německé, ale i české, srbské, italské, prostě všechny si vezměte na mušku. Musíme se jich zbavit, jinak nám rozbijí celou naši říši! Zainteresujte v té věci noviny. Jen musíte pohlídat, aby na císařský dvůr ani na vlády nepadl ani stín podezření z ovlivňování novinářů. Jasně?”

„Rozumím, Vaše Veličenstvo.“

Narození Sary Quittnerové

Rodina továrníka Quittnera patřila v posledním desetiletí devatenáctého století k těm nejváženějším v Opavě. Opava byla tehdy v podstatě německým městem, ve kterém nebyla jediná škola bez němčiny jako hlavního vyučovacího jazyka. I celé vedení města bylo německé, od primátora až po posledního člena městské rady. Přes to všechno se komunita opavských Židů, ke které Quittnerova rodina patřila jak národností, tak vyznáním, cítila dobře a zcela bezpečně.

„Co to čteš?“ naklonil se Maxmilián Quittner přes rameno své ženy. „Ukaž,“ zavřel knihu, kterou právě četla, aby viděl na její titul na obálce. „Maupassant? Ty čteš knihu toho potrhlého francouzského pisálka?“

„Maupassant není žádný potrhlý francouzský pisálek, naopak, je to vážený francouzský spisovatel,“ odporovala Rachel Quittnerová.

„Ty si čti, co chceš, ale naše děti veď k četbě německých pohádek, a až trochu vyrostou, tak k četbě německých klasiků. Žijeme sice v Rakousku-Uhersku, ale v Opavě běží život stejně, jako by naše továrna a náš dům stály někde v Německu. Pravda, nejsme Němci, jsme Židé, ale němečtí Židé, a je třeba dělat všechno pro to, aby nás také tak všichni vnímali. Malá Sára půjde letos do školy a já chci, aby se v té německé škole cítila jako mezi svými.“

Němčina

„Teď vám povím, kolika řečmi se v našem císařství mluví,“ pokračoval Františkův učitel v další vyučovací hodině. „Němčinu můžeme pokládat za hlavní řeč tam, kde žijí převážně Němci. Ovšem z výčtu zemí, které jsme probrali v minulé hodině, vidíte, že v našem císařství žijí lidé z jazykově rozmanitých zemí. A teď to nejdůležitější: monarchie nemá stanovený úřední jazyk. I na obecních a městských radách si mohou radní svobodně zvolit jednací jazyk podle toho, kdo jak mluví a rozumí. Čili: v českých obcích se jedná česky, v německých německy, v Haliči třeba ukrajinsky nebo polsky. A tak dále. Je to jednoduché a správné. To znamená, že i na úřadech v zemi, ve které žijete, s vámi úředník musí jednat a mluvit tak, abyste si rozuměli, tedy v češtině. V Haliči v polštině, ale protože tam žije i mnoho Ukrajinců a Židů, tak i v ukrajinštině, hebrejštině nebo v jidiš. To je taková další židovská řeč. V Rakouském přímoří je to italština, a pak tady máme srbochorvatštinu, maďarštinu a jazyky, kterými se mluví ve východní části Uherska.“

František zvedl ruku. „Prosím, Zíko?“ dal mu slovo učitel.

„Pane řídící, a když se naučím německy, nemusím se už učit všechny ty jazyky a německy se domluvím všude?“

„S prostými lidmi to bude složitější, ti německy umět nemusí, ale na úřadech vždy najdeš úředníka, který němčinu ovládat bude. Takže naučit se německy není nutné, ale je to velmi prospěšné. Ostatně na většině středních a vysokých škol se vyučuje v německém jazyce.“ A tak si František ještě v ten den odnášel ze školní knihovny i česko-německý slovník.

Malý ekonom

„Franto, už zase?!“ křikl na tehdy už skoro patnáctiletého Františka jeho otec, který přišel zkontrolovat, jak velkou část

pole syn stačil od zahájení orby zorat. Chlapec se ohlédl po otci a rychle schoval do záhradní sešitek s německými slovíčky. Už jich uměl dost, protože cestou do školy a ze školy zase domů, což bylo z Dobré Vody do Kamene a zpátky dohromady šest kilometrů, se od páté třídy učil vytrvale každý den čtyři nová slovíčka. Ve chvíli, kdy uslyšel otcův hlas, stál u pluhu, do kterého byl zapřažen pár volů. Učil se německy i při takové práci, jako bylo orání. Věděl, že bez perfektní znalosti němčiny svého snu, studií v Rakousku, nedosáhne. Pro starého Zíku však čtení při práci nebylo ničím jiným než lenošením a ztrátou času.

„Ukaž,“ natáhl otec ruku po malé knížce vykukující chlapci zpod haleny. „Kdes to vzal?“

„Půjčil mi to pan řídící ze školní knihovny.“

„Zase ten pan řídící! Už jsem ho prosil, aby ti žádné knížky nepůjčoval, že jejich čtením jen marníš čas. Vidím, že všechny moje prosby jsou marné.“

„Nezlobte se, tatínku, já vám nechci odmítnout. A nemarním čas, to právě ne. Když vyorám celou jednu brázdou, potřebuju si chvilku vydechnout. Abych ten čas využil, učím se německá slovíčka. To přece není žádné mrhání časem,“ bránil se František.

Byl jiný než chlapci v jeho věku. Nebavila ho klukovská dovádění na návsi ani obvyklé hry na vojáky, na četníky a zloděje a tak dále. Raději si nosil domů knížky, vypůjčené ze školní knihovny. Byl mnohem zvědavější než jeho spolužáci. Ti se učili jen proto, aby je doma rodiče nepeskovali za špatné známky. František ne. Prahla po každé nové informaci. Měl dobrou paměť a byl ve škole velmi pozorný při každém učitelově výkladu učiva. Proto se doma ani moc učit nemusel a domácí úkoly měl většinou vypracované velice rychle. Ve svých dvanácti letech už věděl, že chce být studovaným člověkem. Ze všech čtyř ročních období se pak nejvíce těšil na jaro. I to však v jeho mysli mělo jen jeden jediný důvod.

Jakmile roztál sníh, přišlo jaro a kluci v Dobré Vodě patami vyhloubili v zemi důlky a začali hrát kuličky, projevil se Františkův obchodní duch. Pod vánočním stromečkem objevil dárek: pět skleněných kuliček. I pro kluka jeho věku to tehdy byl poklad. Způsobně poděkoval Ježíškovi a po štědrovečerní večeři si v koutě místnosti začal se sourozenci hrát na cvrňkanou. Kuličky krásně cinkaly, když jedna do druhé narážela, a byl to úplně jiný zvuk, než vydávaly po nárazu do sebe kuličky hliněné.

Děti byly zcela zabrány do jarní hry na vánoční podlaze, ale František přesto zaslechl matčina slova, poté co se od muže dozvěděla, že za těch pět skleněnek zaplatil pět krejcarů. Spráskla ruce a skoro vykřikla: „Za kuličky! Vždyť za to by byla u řezníka libra hovězího!“ Sám už byl dost starý na to, aby věděl, jak to s tím Ježíškem vlastně je. Ostatní sourozenci však na Ježíška ještě pořád věřili, a tak se choval stejně jako oni. Přesto si všechno rychle spočítal.

Od chvíle, kdy ho matka poprvé poslala na nákup, věděl, kolik stojí libra masa, a tak si to v hlavě rychle srovnal: Za pět skleněnek by mu v obchodě dali sto padesát hliněných kuliček, protože za krejcar se jich prodávalo třicet. Dobře si to zapamatoval, a když tři měsíce po Vánocích obklopen kamarády vyhloubil v jarní sluncem zahřáté zemi první důlek, pochlubil se vánočním dárkem.

„Teda, kde jsi je vzal?“ zeptal se jeden z chlapců. „Našel jsem je o Vánocích pod stromečkem jako dárek,“ chlubil se František. „Ale jestli chcete, vyměním je za obyčejné, jednu za třicet pět. A když ji budu chtít zpátky, vrátíte mi ji, a také za třicet pět.“ Dobře totiž věděl, že tak jako on nikdo kuličky hrát neumí. Netrvalo dlouho, a měl hliněných kuliček dost na to, aby mu je v obchodě vyměnili za šest skleněných, a za necelý měsíc se doma pochlubil šesti skleněnkami. Ale ještě předtím, než svůj rozmnožený poklad ukázal otci, dal oběma sourozencům

váček s několika kuličkami hliněnými a se dvěma skleněnkami každému navíc.

„Deset skleněných kuliček? Kde jsi vzal peníze?“ ptal se přísně otec.

„Jaké peníze? Určil jsem cenu skleněnký při výměně za obyčejné na třicet pět hliněných za jednu skleněnou. Pak jsem vyhrál potřebný počet hliněnek a vyměnil je v obchodě za skleněné, a ještě mi zbylo. A ty skleněnký bych mohl prodat za deset krejcarů, ale neprodám!“ řekl rodičům.

„Dobře, ale teď není čas na hraní. Letos končíš obecnou školu a začneš se učit hospodařit na gruntě. Orat umíš, počítat, jak jsem viděl, taky, ale to nestačí. Obuj si gumáky, venku je po dešti mokro. Ukážu ti, kde je třeba vykopat odvodňovací strouhu.“

„Ale já bych chtěl studovat dál! Pan učitel říkal, že jsme bohatá rodina, že ta škola není zase až tak moc drahá a že bych určitě bez problémů vystudoval gymnázium, nebo aspoň rolnickou školu. A taková je zrovna v Budějovicích.“

„A mám snad já vystudované gymnázium? Mám já rolnickou školu? Nemám. Všechno, co vím a znám o hospodaření, mě naučil můj táta. A jsem daleko široko nejlepší sedlák ze všech. Obuj si ty gumáky a jdeme!“

Matka Zíková, která zaslechla Františka mluvit o škole, se syna zastala: „Ale je přece šikovný, vždyť jsi to viděl s těma skleněnkama! Má na to hlavu, aby byl študovaný.“

„Hlava nehlava! Jsem já snad študovaný? Nejsem! A jsem největší sedlák široko daleko? Jsem. Tak vidíš. Naučím ho hospodařit, to bude jeho študium. A jednou bude statek jeho, protože je prvorozený, má na to právo. Tak to u nás v rodině chodilo, chodí a chodit bude!“

„Je jiná doba, dneska kdo je študovaný, je pán! A zaplatit mu školy, to by nás přece nezabilo!“ pokračovala Františkova matka ve při se svým mužem o chlapcovu budoucnost.

„Zabilo, nezabilo, povídám ti, odjakživa to byl prvorozený syn, kdo vedl grunt, když už byli rodiče staří. Vím, ještě je na to dost času, oba máme síly dost, ale víš ty, co bude? To neví nikdo. Právě proto musíš být připravená na všechno. A kluk musí vědět, jak to v hospodářství chodí, nestačí jenom, že umí orat. Teď se mnou půjde k připouštění býka a odpoledne budeme kopat strouhu,“ rozhodně prohlásil starý Zíka a oblékal si pracovní halenu.

Když se oblékl a obul si vysoké gumové boty, udělal dva kroky ke dveřím, ale pak se otočil zpátky k synovi: „Tak co je? Dělej! Vidím z okna, že soused už jde. Takže napřed půjdeme do chléva!“

„Ale na to je přece ještě malý!“

„Na nic není malý. Když já viděl poprvé, jak se dělají telata, bylo mi deset, a klukovi už bylo dávno čtrnáct.“ Obrátil se k synovi. „Už jsi obutý? Tak jdeme!“

Jak připouštět býka

Když se pozdravili se sousedem, který přišel pomoci s pářením, vešli do stáje. Otec Zíka napřed vybral krávu, která měla být oplodněna, dal jí kolem krku široký popruh z hrubého plátna a kusu provazu, jehož konec předal sousedovi: „Pojďte tamhle na konec stáje, tam máme místo na připouštění, František vám ukáže. Já přivedu býka.“

Když statný býk, kterého přiváděl starý Zíka, zafuněl, kráva začala být neklidná. Soused s ní měl plno práce, aby ji uklidnil. František všechno dění pozorně sledoval. Kráva, která byla značně vyplašená, v jednu chvíli souseda přimáčkla na prkenné hrazení, až bolestí vykřikl. Zíka starší ihned přivázel konec provazu, který měl kolem krku býk, k železnému kruhu ve zdi stáje a staral se, jestli se sousedovi nic nestalo. František si však z celé nemilé příhody zapamatoval jen jedno: v tak

malém prostoru je připouštění nebezpečné. A i když snaha o spáření skotu byla nakonec přece jen korunována úspěchem, zeptal se při večeři otce, jestli by nebylo lepší příště připouštět býka někde jinde, kde by bylo víc místa.

Od kterého ze svých předků zdědil František touhu po vzdělání, když nikdo z rodinných příslušníků jak blízkých, tak vzdálenějších žádnou vyšší školu nevystudoval? Františka bavilo ledacos, ale nejvroucněji toužil poznat co nejvíce z vědění dosaženého lidstvem o půdě a její zázračné schopnosti dávat sílu na ní rostoucím rostlinám. Kde se v něm vzala touha sloužit zemědělskému pokroku? Možná bychom ji našli v krvi kolující v jeho žilách a nesoucí v sobě odkaz dávného předka, který se z pravěkého lovce stal pole obdělávajícím prvotním zemědělcem? Ale tu přece máme v sobě všichni! Tak odkud se vzal ten vrozený smysl pro nové, lepší, krásnější?

Nebylo pozornějšího posluchače, když jeho otec vyprávěl, jak robotoval zamlada na panském, jak oral pole železným hákem a rádlem a jaká to byla změna, když přišlo ruchadlo bratrů Veverkových! Jak se ulehčilo tělu a jak vzrostla úroda! A všechno to nové nářadí, které se začalo objevovat vzápětí! Železné brány, které samy rozbíjely tvrdé hroudy, a už se to nemuselo dělat ručně, motykami.

„To jste, tatínku, zoral pole a pak ještě znova celé musel projít s motykou a rozbíjet hroudy?“

„Oralo se většinou za pěkného počasí, v dešti to přece nejde. Jenže když je hezky, tak ta zoraná půda rychle tvrdne. Ano, pak jsem musel ručně rozbíjet každou hroudu. Jestlipak uhodněš proč?“

Chlapec chvíli přemýšlel a pak se ještě zeptal: „Když jste je všechny rozbil, už jste mohl rozsévat zrno?“

„Ano, pak už jsem mohl.“

„Tak je to jasné! Hroudy jste musel rozbít, abyste mohl zasévat!“

„Ty jsi chytrý jak agronom!“

„A kdo je to agronom?“

„To je takový študovaný frajírek, který sice ví hodně, ale udělat sám nic neumí,“ odpověděl Františkovi otec, aniž by si uvědomil, jak tím podnítil jeho touhu být agronomem, který umí udělat všechno, co ví.

I v těchto vzácných okamžicích bytostného souznění mezi otcem a synem byl starý Zíka slepý a hluchý. Viděl sice Františkovy doširoka rozevřené modré oči, planoucí tváře a zrychlený dech. Viděl to vzrušení probuzené vyprávěním o zemědělské práci. Ale někde pod tím viděl jen to, co chtělo vidět jeho srdce, viděl svého prvorozeného jako svého nástupce na rodinném statku.

V rodině si lidé pomáhají

Matka mladého Františka už odpoledne po odchodu manžela se synem do chléva zůstala sedět u stolu s hlavou v dlaních. Kdyby někdo v té chvíli vešel do místnosti, při pohledu na ni by si pomyslel, že se stalo něco zlého. Jenže Zíková v té chvíli pouze usilovně přemýšlela, co udělá s tvrdým postojem svého muže k Františkově budoucnosti. Nakonec se rozhodla. Obrátí se na švagra, manžela své sestry a Františkovy tety. Je to majetný, městský člověk, pro kterého nekončí svět za hranicemi vlastních pozemků, jak je tomu u jejího muže. A malého Františka měl vždycky rád. Poprosí ho o půjčku na případná chlapcova studia.

Když strýc Soukup slyšel, co mu jeho švagrová vyprávěla o nechuti manžela podporovat syna na studiích, jen si povzdechl: „Kdybych já měl tak nadaného kluka!“ Pohlédl na švagrovou, usmál se a řekl: „To víš, že svého nejmilejšího synovce podpořím. Vyříd' mu, ať se nebojí, jednou z něho bude študovaný člověk. Za to ručím!“

Františkova touha

„Maminko, prosím, přimluvte se u tatínka, aby mě pustil do školy,“ prosil František matku, protože věděl, že ona mu studia přeje.

„Chlapče, to by stejně nebylo k ničemu, znáš tátu, ten jak jednou něco řekne, tak nepovolí.“

„Pan učitel mi to také říkal. Ale zároveň radil, abych ani já nepovolil, a že tatínek nakonec ustoupí a do škol mě pošle.“

„Pan učitel! Co ten může vědět! Ba ne, tvůj otec tě chce mít doma na statku.“

„Maminko, nezlobte se, ale to já bych asi utekl.“

„Co to povídáš! To ať tě ani nenapadne. To raději budeme tatínka všichni prosit, aby tě sám poslal do světa, ale utéct z domu! To nesmíš! To by ti nikdy neodpustil! Dobře, já s ním ještě promluvím.“

Jak Františkova matka slíbila, tak také udělala. Řekla manželovi všechno, i to, že František mluvil o útěku z domova, jen aby mohl studovat.

„Chce utéct do světa, říkáš? Jen ať to zkusí! Ale pak už ho nechci nikdy vidět, to mu vyřídí!“ práskl za sebou dveřmi starý Zíka.

Pamatuj na svůj kmen

„Jestli chceš v životě něčeho dosáhnout, a můžeš zkusit cokoli, protože jsi po předcích zdědil hlavu otevřenou, nikdy přitom nezapomínej na to, že jsi Němec,“ kladl na srdce patnáctiletému Kurtovi nároky na sounáležitost s vlastním kmenem především jeho otec Konrad Altman.

„Co myslíš, že mě vyneslo až do křesla říšského poslance? Nic jiného než to, že vždy budu věrně sloužit myšlence na dědictví německého národa po jeho nejslavnějších předcích.“

A kdyby ses mě zeptal, které předky mám na mysli, začal bych Odoakerem, který sesadil z trůnu posledního římského císaře Romula Augusta. Pak je to Fridrich Barbarossa. Na vrcholu moci ovládal celou západní Evropu a velkou část Malé Asie. Protože naše vlastní rodová linie Altmanů začíná v Prusku, musím zmínit pruského krále Viléma I., který se také stal prvním německým císařem. Všichni, které jsem vyjmenoval, by měli být tvými vzory. Nauč se o nich všechno, co jen jde. A až budeš mít vlastní rodinu, vyprávěj svým synům o jejich činech. Naši velkou a dávnou německou historii musí znát všechny generace nynějších i budoucích členů našeho velkého německého národa.“

A tak zatímco se František Zíka snažil získat co nejvíc vědění o tom, jak se stát nejlepším zemědělcem a nakrmit co nejvíc lidí vším, co dokáže vypěstovat na svých polích a zahradách, v rybnících a na pastvinách, četl si Kurt Altman v dějinách dobovačných germánských a pruských vojevůdců.

Rodičovská láska

„Franz, proč jsi tak zatvrzelý? Když jsem slíbil, že mladého podpořím a zaplatím mu školné, tak to platí!“ A strýc Soukup bouchl rukou do stolu tak prudce, že František sedící na lavici u kamen sebou trhl leknutím.

„Na co zbytečně vyhazovat peníze? Já umím číst, psát a počítat, a to mi stačí. Až převezme statek, mělo by mu to stačit taky,“ odpověděl švagrovi Františkův otec.

„O jakém vyhazování peněz mluvíš? Ty přece nebudeš nic platit, vždyť to říkám.“

„Já vím, teď zaplatíš školné a pak za to budeš chtít bůhvíco. Jenže u mě také platí, co řeknu, a když povídám, že kluk školu nepotřebuje k tomu, aby časem převzal statek, až já už nebudu

mít sílu, a že mu teda na študie nedám ani krejcar, tak to také platí.“

„Síly máš ještě dost, na to se nevymlouvej. Co prosím tě máš proti tomu, aby tady z mladého byl študovanej člověk?“

„A kde mám záruku, že se mi ten študovanej člověk vrátí k hospodaření na rodném gruntě? Kde mám záruku, že z něho nakonec nebude někde nějaký adjunkt, nebo že nebude dělat místo práce na svém statku figuranta na melioracích? Vždyť je to bláznovství, ustoupit z práva nejstaršího syna! Ty tady mluvíš o pár letech, ale můj druhý syn je o devět let mladší než tady František! Dobrá, vystuduje. Ale co z něho bude? V nejlepším případě správce na nějakém cizím velkostatku. Bude se hrbít před majitelem a komandovat čeledíny a nádeníky. Bude odkázaný na plat, zatímco tady by z něho byl hrdý sedlák hospodařící na svém! Jo, je to dřina, je to starost, ale ten pocit, že seš svým pánem, ten nic nenahradí.“ V té chvíli se Františkův hlas odmlčel. Cítil, že mu hoří tváře, že mu ve spáncích tepe krev. V obličeji celý zbrunátněl. Obrátil se k synovi a ztišil hlas: „Pomyslel jsi na to, že opouštíš domov? Svoje kamarády? Že jdeš do světa mezi cizí lidi, kde žádný z nich ti nic nedá zadarmo, naopak, budou se snažit z tebe dostat poslední krejcar? Budeš platit za postel, kterou tady máš, a bůh ví, za co všechno ještě budeš platit.“

„Tatínku, mohl bych se strýčka na něco zeptat?“ odpověděl mu ze svého kouta František.

„No tak se ptej,“ odpověděl mu otec.

František ale seděl mlčky, hleděl před sebe do země, a i když věděl, co chce říct, chvíli hledal nejvhodnější slova.

„Tak povídej, synovče, co máš na srdci,“ usmál se na něho strýc.

„Kluci to vědí,“ odpověděl poněkud záhadně chlapec.

„Co, co vědí kluci?“ zachmuřeně pohlédl otec Zíka na svého následovníka.

„To, že jsem asi v něčem po tátovi. Vědí, že když něco řeknu, že to také platí.“

„No a co?“ znova a teď už znatelně netrpělivě se ptal Františkův otec.

„Tatínku, neztebte se, já studovat chci. A nechci utrácet vaše peníze, jak říkáte, za bůhvíco. A všechny peníze, které mi strýček na studium dá, budu považovat za půjčku a vrátím je beze zbytku, až budu vydělávat.“

Oba muži hleděli mlčky chvíli na chlapce, pak na sebe, pak zase na chlapce, a nakonec sedlák Zíka prudce vstal, s pohledem upřeným ven z okna řekl: „... tak si na tu školu běž...“, a vyšel ven z místnosti. Uviděl svoji ženu stojící stranou u otevřeného okna a došlo mu, že slyšela úplně všechno. Přešel k ní, položil jí ztěžka ruce na ramena a chvíli jí upřeně hleděl do očí: „Tak jsme tady na tu dřinu zůstali sami.“ Objala ho a z očí se jí řinuly slzy štěstí a vděčnosti. „Já to věděla,“ šeptala, „já to věděla, že kluka trápit nechceš a nebudeš. Neboj se, ještě máme oba síly dost, a nejsme na to sami, jsou tu další pomocníci. Všechno bude dobré, jen když František bude šťastný. Nikdy bych nechtěla, aby nám měl co vyčítat.“

Studentská léta

V Českých Budějovicích 10. 10. LP 1877

Milí rodiče, maminko a tatínku!

Když jsem před měsícem díky Vám a strýčkovi nastupoval do školy v Budějovicích, nevěděl jsem vůbec, co mě tady čeká. Tatínku, Vás určitě potěší, když Vám teď popíšu, co všechno tady poznám. Škola má vlastní statek na Plánickém předměstí. Na třinácti a půl hektarech celkové rozlohy je tu stodola, kůlna, kravín, řezárna, konírna, byty pro čeleď, hned vedle nádvoří je zelinářská zahrada.

Čekají mě přednášky z nejrůznějších oborů zemědělských, ale také lesnické, přírodovědecké, a co mě těší nejvíce, budeme vykonávat i zemědělskou praxi. Maminko, Vám určitě udělají radost rukodílné práce provaznické, košíkářské, kolářské, pletařské a sedlářské. A ještě to není všechno: máme přislíbeny naučné vycházky do nejrůznějších závodů, velkostatků, ba dokonce na nejrůznější pamětihodná místa.

Tatínku, maminko, pořád myslím na naši rodinu, na Vás i na bratra Jeníka a sestry Petronku a Marušku. Vím, že jsem si svá studia prosadil sám, ale věřte, že jediné, co si přeju, je, aby moje vzdělání bylo ku prospěchu celé naší rodiny. A za dva roky se, dá-li Bůh, vrátím domů jako řádný absolvent s diplomem.

Loučím se s Vámi všemi a už teď se moc těším na chvíli, kdy se zase všichni shledáme.

Váš věrný syn František

Františkova matka odložila dopis, který četla nahlas i pro svého muže.

„Zatracený kluk,“ řekl očividně potěšený otec Zíka. „Myslí na nás, a to je dobře. Už ale aby byl doma. Všechno, co se naučí, se nám na statku určitě bude moc hodit.“

„Můj zlatý chlapeček,“ povzdechla si matka Zíková. „Vyrostě z něho chlapisko, a my u toho ani nebudeme. Pošleme mu něco na přilepšenou, bůhví jestli se tam pořádně nají, vid', že ano? A mohl bys mu přidat pár krejcarů, když se přece učí hlavně pro užitek celé rodiny, jak píše, nebo ne?“ ptala se muže.

„Nějaké sádlo, pár klobás a trochu medu mu pošli určitě. Jak tě znám, napečeš i buchty. Ale peníze, to ne. Nebudeme ho učit je rozhazovat. Ať šetří. Naučit se šetřit není nikdy na škodu.“

Když přišel balík od rodičů, pozval František k jeho rozbalení několik svých nejlepších kamarádů z řad studentů, a na břehu rybníka proběhl piknik, při kterém všechny domácí

pochutiny snědli. Zůstala jen sklenice sádla se škvarkama, kterou si odnesl do svého studentského pokojíku.

Za dvě léta, v červnu roku 1888, se vrátil s vysvědčením, na kterém byly samé jedničky.

„Já se chci také podívat, ukaž,“ natahoval se po Františkově vysvědčení jeho mladší bratr Jan.

„Opatrně, ať to neponičíte, raději mi to dej,“ vzala vzácný dokument do svých rukou matka. „Tady se podívej,“ ukázala stránku se známkami Janovi: „Vidíš, samé výborné, samé výborné. Také by ses mohl takhle dobře učit.“

„Tak prr,“ vstoupil do hovoru otec Zíka. „Stačí jeden študovanej v rodině, ještě aby nám na školy utekl i tenhle. Teď, když jsi se vrátil,“ obrátil se k Františkovi, „dáš se zase do práce na svém statku.“

Františkovo osudové rozhodnutí

František sklopil hlavu, zhluboka se nadechl a pak pohlédl na otce: „Nezlobte se, tatínku, ale statek odkažte tady Jeníkovi. Já bych přece jen ještě chtěl studovat dál. V Táboře je Zemský vyšší hospodářský ústav a jedním z hlavních oborů jsou tam meliorace. Už o loňských prázdninách jsem se díval na naše pozemky. Místa jsou podmáčené a zasloužily by odvodnit, pak už by to nebyl močál, ale louky, na kterých by se mohl pást dobytek. Nebo pole k osevu pšenice, ječmene a jiných obilnin. A pořád platí to, že po vás nechci žádné peníze. Strýček Soukup už o tom ví a půjčí mi i na ten meliorační kurs.“

Františkovi rodiče i sourozenci zůstali sedět u stolu celí zkoprnění. Nikdo z nich nebyl zvyklý na to, aby se některé z dětí chovalo tak jako František. Ta jeho jistota v tom, co chce, a jeho rozhodný postoj dosáhnout všeho, na co pomyslí, to šokovalo i samotnou hlavu rodiny: „Takže ses rozhodl, že nástupnictví po mně nepřevzmeš?“ přimhouřil oči starý Zíka.

„Ano, tatínku. Bratr bude určitě dobrým hospodářem,“ objal František bratra Jeníka kolem ramen. A matka Zíková se odvrátila, aby nikdo neviděl, že potají utírá slzu.

„Studovat, studovat, studovat! Proč? Proč zrovna ty? Mohl jsi být kdejakým výborným řemeslníkem! Každé řemeslo je dobré, ale člověk potřebuje k životu hlavně jídlo a pití, a to je starost nás, sedláků! Když se nedostává ostatního, nevadí, bez toho přežiješ,“ řekl Františkovi otec. „Máš se zákonitě stát dědicem statku. A ty to nechceš! Proč nechceš pracovat na svém a rozvíjet majetek rodu? Vždyť není nic lepšího!“

František si tato slova dobře zapamatoval a v životě si je často opakoval. Ne však z důvodu, že by s nimi bezvýhradně souhlasil. Ba právě naopak. Připomínal si tato slova otce, jehož osobnost se utvářela ještě v dobách povinné roboty před jejím zrušením v roce 1848. Jaký to pro něho musel být pocit, hospodařit na svém! Mladý muž, který přišel na svět v roce dvacátého prvního výročí zrušení poddanství, už vyrůstal v ovzduší svobodného hospodaření na pozemcích patřících rodičům. Nepoznal bídu a hlad. Právě proto však otcovým slovům o nutnosti zajištění základních potřeb nepřikládal velký význam a spíše se zajímal o to, jak ulehčit rolníkům jejich těžkou fyzickou práci a jak dosahovat stále vyšší a vyšší úrody, jak chovat domácí zvířata, aby to prospívalo jim i jejich chovatelům. A to všechno daleko přesahovalo otcův svět zajištění potřeb rodiny na prvním místě. To už totiž považoval za naprostou samozřejmost. Jeho myšlenky už sahaly mnohem dál.

Návštěva profesora Bolecha

Po studiu na českobudějovické rolnické škole absolvoval lukařské kursy na Zemském vyšším hospodářském ústavu v Táboře. Meliorace luk, hlavní téma těchto kursů, se mu staly životním koníčkem. Profesor František Bolech, který meliorační kursy

vedl, si mladého Zíku velice oblíbil a František, který na svém profesorovi obdivoval nejen jeho odborné a lidské vlastnosti, ale také velké hudební nadání, byl panem profesorem úplně nadšen.

„Představte si, maminko, moje překvapení, když takhle jdu při procházce městskými sady a zaslechnu hrát orchestr. Přišel jsem blíž, a co nevidím! Diriguje náš pan profesor Bolech! To už jsem věděl, že to není žádný nudný patron, ve škole s ním byla veliká zábava, přednáší velice vtipně a s humorem, ale že je také takový muzikant, to jsem tedy zíral. Řekl jsem panu profesorovi, že si ráda prozpěvuješ ty svoje písničky, že si dodnes pamatuju, jak jsi mi zpívala, když jsem byl malý, ukolébavky, abych usnul, a úplně jsem ho rozesmál, když jsem řekl, že ty tvoje ukolébavky jsem tak rád poslouchal, že mne spíše probouzely než uspávaly. A pan profesor projevil přání tě poznat, že by si rád poslechl nějaké písničky z našeho kraje. Rád by náš statek navštívil.“

„Franc, slyšíš to! Přijede k nám profesor z Tábora!“ volala matka na Františkova otce.

„Jaký profesor? Kdy přijede, a proč přijede?“ zeptal se otec Františka, když vstoupil do místnosti.

„Tatínku, nezlobte se, vyprávěl jsem panu profesorovi o svém přání provést lukařské práce a meliorace na našich pozemcích, a on sám projevil zájem přijet se k nám podívat, aby mi třeba i s něčím poradil. Je to skvělý člověk, uvidíte, určitě si ho oblíbíte tak jako já.“

„Dobře, dobře, ale kdy přijede? Musím přece něco napéct, přichystat pohoštění,“ starostlivě promluvila matka, ale František ji hned uklidňoval: „Nebojte se, maminko, tak rychle to zase nebude, nejdříve za měsíc, a já určitě budu den návštěvy znát dostatečně dlouho předem.“

„Tak to se mi ulevilo, ty jsi schopný ledasjakého překvapení,“ utírala si už klidná hospodyně ruce utěrkou. Profesor